

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG LEGUTÓBBI DÖNTÉSEIBŐL

3/2013. (II. 14.) AB HATÁROZAT

*Alaptörvény VIII. cikk (1) bekezdés –
békés gyülekezéshez való jog*

A Lehet Más a Politika a Fővárosi Törvényszék egyik végzése ellen nyújtott be alkotmányjogi panaszt. Az ügy előzménye, hogy az LMP 2012. február 6-án a gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény (továbbiakban: Gytv.) 6. §-ának megfelelően a Budapesti Rendőr-főkapitányságon (továbbiakban: BRFK) bejelentette, hogy 2012. március 15-én a Hősök terén rendezvényt kíván tartani. A BRFK a bejelentéssel összefüggésben hatáskörének hiányát állapította meg, mert egy 2012. január 10-én kelt közterület-használati megállapodás alapján március 15-ére a Fővárosi Önkormányzat a Fővárosi Önkormányzat Főpolgármesteri Hivatalának használatba adta a Hősök terét (az Főváros összes frekvenciát, nagyobb terével együtt), amely így elveszítette közterületi jellegét. Az LMP a BRFK végzését joghatását tekintve rendezvényt megtiltó határozatként értékelte, és a Gytv. 9. § (1) bekezdés alapján kezdeményezte annak bírósági felülvizsgálatát. A Fővárosi Törvényszék azonban, szintén hatáskör hiányában, elutasította a keresetet arra hivatkozva, hogy a rendőrség az ügyben nem hozott érdemi elutasító döntést. A Fővárosi Törvényszék e végzésével szemben a békés gyülekezéshez való jog [Alaptörvény VIII. cikk (1) bekezdés] sérelme miatt alkotmányjogi panaszt nyújtott be az LMP. Az ügy előadó bírója Balogh Elemér volt.

Az Alkotmánybíróság a panaszt megalapozottnak találta. Megállapította, és a határozata rendelkező részében alkotmányos követelményként rögzítette, hogy az illetékes rendőrkapitányságnak a közterületen tartandó rendezvénnyel kapcsolatos bejelentést elbíráló, hatáskör hiányát megállapító határozata olyan „államigazgatási határozat”, amellyel szemben a Gytv. 9. § (1) bekezdés alapján bírósági felülvizsgálat kérhető, és amelyet a bíróság érdemben köteles felülbírálni.

Indokolásként a Testület rámutatott, hogy már a 3/1998. Közigazgatási jogegységi határozat úgy rendelkezett, hogy a hatáskör hiányát megállapító határozat a jogorvoslat szempontjából az ügy érdemében hozott döntésnek minősül. Ráadásul a konkrét ügyben a BRFK arra alapozta hatáskörének hiányát

megállapító végzését, hogy a megkötött közterület-használati megállapodás következtében a bejelentés nem tartozik a Gytv. hatálya alá. Tehát a BRFK lényegében azt állapította meg végzésében, hogy az adott ügy tárgya nem közigazgatási jogviszony, vagyis ebben az esetben a hatáskör hiányára történő hivatkozás ténylegesen egy érdemi elutasítást eredményezett. Ezért a Fővárosi Törvényszéknek a Gytv. 9. § (1) bekezdése alapján érdemben kellett volna vizsgálnia, hogy a rendőrségi végzés jogalapja valós és jogszerű volt-e. Tehát a bíróságnak az érdemi felülvizsgálat során döntést kellett volna hoznia abban a kérdésben, hogy a rendőrségi végzésben a rendezvény megtartásának akadályául megjelölt, az adott helyszínre szóló közterület-használati megállapodás jogszerűen jött-e létre, és indokolt volt-e annak megkötése.

Ilyen esetekben a jogvita eldöntésekor a bíróságnak figyelemmel kell lennie arra, hogy az önkormányzati és állami tulajdonban lévő közterületek egyik rendeltetése tradicionálisan éppen az, hogy a nyilvánosság mindenki által hozzáférhető fórumai legyenek. Az önkormányzati tulajdonnal való rendelkezést ezért behatárolja az a cél, hogy a közterület betölthesse funkcióját: a terület a közügyekre vonatkozó, közösen kinyilvánított vélemény fórumává válhasson. Jelen esetben a közterület-használati megállapodás jogszerűsége és indokoltsága is kérdéses. A Fővárosi Önkormányzat lényegében saját magának adott használati engedélyt, amikor a Fővárosi Közgyűlés képviselőjében eljáró bizottság a Fővárosi Közgyűlés hivatalának adta át a közterületek használatát. Ráadásul a vonatkozó önkormányzati rendeletek alapján politikai rendezvényekre, így az állami és önkormányzati ünnepekre sem kell közterület-használati engedélyt kérni. Tehát a fővárosi rendezvények lebonyolításához a Főpolgármesteri Hivatalnak nem volt szüksége megállapodásra, így alappal feltételezhető, hogy megkötésével joggal való visszaélés történt.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az LMP Hősök terére bejelentett rendezvénye megtartható lett volna, ha a Fővárosi Törvényszék a BRFK végzésével szemben benyújtott felülvizsgálati kérelmet érdemben elbírálta volna. Az érdemi felülvizsgálat alaptörvény-ellenesen korlátozta a gyülekezés szabadságához fűződő jogot. Ezért az Alkotmánybíróság a Fővárosi Bíróság végzését megsemmisítette.

Balsai István alkotmánybíró egyetértett a megsemmisítő döntéssel és az alkotmányos követelmény meghatározásával. Azonban párhuzamos indokolásában kifejtette, hogy ezt a döntést nem a gyülekezési jog megsértésére, hanem az Alaptörvény jogorvoslati jogot deklaráló XXVIII. cikk (7) bekezdésére kellett volna alapozni. A panaszos jogséremléme ugyanis lényegében abból ered, hogy a Fővárosi Törvényszék az érdemi felülvizsgálati eljárás lefolytatása helyett hatáskörének hiányát állapította meg.

Pokol Béla is egyetértett a rendelkező részben foglaltakkal, azonban kifogásolta a többségi indoklás azon eszmefuttatását, amely a gyülekezési jog közügyekre korlátozását mondja ki. Megítélése szerint az Alaptörvény VIII. cikk (1) bekezdése e korlát nélkül mindenki számára biztosítja a békés gyülekezés jogát (vallási szervezetek, sportegyesületek gyűlései stb.), és a korábbi Alkotmány alapján álló alkotmánybírói gyakorlat a gyülekezési jog tekintetben sem vehető át aggálytalanul.

Bihari Mihály különvéleményt és párhuzamos indokolást is csatolt a határozathoz. Az alkotmánybíró nem értett egyet a Fővárosi Törvényszék végzésének alaptörvény-ellenessé nyilvánításával és megsemmisítésével. Arra hívta fel a figyelmet, hogy a megsemmisített bírósági végzést követően az Országos Rendőr-főkapitányság, majd ezt követően a Fővárosi Törvényszék ismételt állást foglalt ebben az ügyben. A második bírósági végzés lényegében megfelelő iránymutatást adott a rendőri szerveknek a jövőre nézve, amikor kimondta, hogy a közterületek nem veszítik el „közterület” jellegüket amiatt, hogy rájuk nézve közterület-használati megállapodást kötöttek, ezért a rendezvény bejelentését érdemben el kell bírálni. Az az ügy sajátosságából fakad, hogy a második bírósági döntés a panaszos jogséremléme már nem orvosolhatta, tekintettel arra, hogy március 15-e után született meg, csakúgy, mint a panasznak helyt adó AB határozat. Bihari Mihály szerint az Alkotmánybíróság az alkotmánybírói törvény hatásköri szabályát lazítja fel, amikor megteremti magának azt a döntési lehetőséget, hogy egy több bírósági szintet megjáró ügyben melyik bíróság döntését vizsgálja felül, és semmisíti meg.

Ugyanakkor Bihari Mihály egyetértett az AB határozat rendelkező részében foglalt alkotmányos követelmény meghatározásának szükségességével. Azonban álláspontja szerint az Alkotmánybíróságnak részletesebb, konkrétabb és egyértelműbb formában kellett volna az álláspontját kifejeznie, részletesebb indoklás mellett.

Bihari Mihállyal szemben Bragyova András egyetértett a Fővárosi Törvényszék végzésének megsemmisítésével, azonban az AB határozatban meg-

fogalmazott alkotmányos követelmény meglátása szerint nem tudja elérni célját. Különvéleményében kifejtette, hogy az alkotmányos követelményből csak az az egyébként helyes következmény adódik, hogy a rendőrség akkor is érdemben fog dönteni a bejelentett rendezvényről, ha az adott területre vonatkozóan már érvényes közterület-használati engedélyt adtak ki. Azonban ez a gyülekezési jog sérelmét még nem oldja meg, mert a rendőrség az érdemi eljárás lefolytatását követően a jelenlegi szabályok alkalmazásával nem juthat más eredményre, mint a bejelentett rendezvény megtiltása. A gyülekezési jog korlátozását ugyanis nem a rendőrség határozata, hanem a Fővárosi Önkormányzat idézte elő a közterület használatának önmaga számára történt engedélyezésével. Ez a döntés, a közterület-használati hozzájárulás jelenleg nem minősül közigazgatási határozatnak, így nem is támadható bíróság előtt. Ezért Bragyova András véleménye szerint alkotmányos követelményként azt kellett volna megállapítani, hogy a gyülekezési jogot korlátozó közterület-használati engedélyt („hozzájárulást”) a polgári perrendtartás alkalmazásában közigazgatási határozatnak kell tekinteni, aminek jogszerűségéről így a bíróság dönthetne.

4/2013. (II. 21.) AB HATÁROZAT

*Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés – jogállamiság elve
Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdés – vélemény-
nyilvánítás szabadsága
14/2000. (V. 12.) AB határozat*

Vajnai Attila alkotmányjogi panaszában a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (továbbiakban: Btk.) önkényuralmi jelképek használatát tiltó 269/B. § (1) bekezdésének „ötágú vöröscsillag” fordulatának megsemmisítését kezdeményezte. A támadott rendelkezés szerint bűncselekményt követ el, aki horogkeresztet, SS-jelvényt, nyilaskeresztet, sarló-kalapácsot, ötágú vöröscsillagot vagy ezeket ábrázoló jelképet terjeszt, nagy nyilvánosság előtt használ, közszemlére tesz. A panaszost önkényuralmi jelkép használatának vétsége miatt marasztalta el a bíróság, amivel megítélése szerint sérült a véleménynyilvánítás szabadságához való joga [Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdés]. Indítványában kifejtette, hogy az ötágú vöröscsillag összetett jelkép, amelynek többféle jelentése van, ugyanis a munkásmozgalom eszméinek kifejezésére is használják, illetve a fasizmus elleni küzdelmet is szimbolizálja. Az ügy előadó bírójá Lévay Miklós volt.

A 14/2000. (V. 12.) AB határozatában az Alkotmánybíróság már állást foglalt a vitatott büntetőtör-

vényi tényállás alkotmányosságáról. Ekkor a demokratikus társadalom védelmében a véleménynyilvánítás elfogadható korlátozásának ítélte az önkényuralmi hatalmi rendszerek adott jelképeivel kapcsolatos, egyes konkrét magatartások tiltását. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (továbbiakban: EJEB) azonban a Vajnai kontra Magyarország ügyben az Emberi Jogok Európai Egyezményének (továbbiakban: Egyezmény) megsértéseként ítélte meg Vajnai Attila elítélését.

Az Alkotmánybíróságnak először abban a kérdésben kellett döntenie, hogy az alkotmányjogi panaszban előadott kérelem „ítélt dolog”-nak minősül-e. A 22/2012. (V. 11.) AB határozat szerint az előző Alkotmányon alapuló alkotmánybírói döntésekben kifejtett elvi jelentőségű megállapítások értelemszerűen irányadók az Alaptörvényt értelmező alkotmánybírói döntésekben is. Mivel a véleménynyilvánítás szabadságához való jogot az Alkotmány 61. § (1) bekezdése, valamint az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdése azonos tartalommal rögzíti, ezért a 14/2000. (V. 12.) AB határozatban foglalt megállapítások az Alaptörvény hatályba lépését követően is irányadóak. Az „ítélt dolog” azonban az Alkotmánybíróság relatív korlátja, mert indokolt meghagyni annak lehetőségét, hogy a változó körülményekre tekintettel ugyanabban az alkotmányossági összefüggésben új vagy más indokot találva ismételt alkotmányossági vizsgálatot folytathasson le. Ennek lehetőségét az alkotmánybírói szöveg törvény is biztosítja azáltal, hogy kivételt enged az „ítélt dolog” szabálya alól abban az esetben, ha a körülmények – különösen a tény- és jogkérdések – alapvetően megváltoztak. Az EJEB-nek a támadott jogszabályhely vonatkozásában tett megállapításai jogilag jelentős új körülményt teremtenek, ami szükségessé teszi az ismételt alkotmányossági vizsgálat lefolytatását.

Az Egyezmény 10. cikke deklarálja a véleménynyilvánítás szabadságát. Az EJEB állandó gyakorlata szerint a véleménynyilvánítás korlátozását szorosan kell értelmezni, ezért annak szükségességét meggyőzően kell bizonyítani. Az Egyezmény 17. cikke továbbá azt is kimondja, hogy az Egyezmény egyetlen cikkét sem lehet úgy értelmezni, hogy az bármely állam, csoport vagy személy számára jogot biztosítana olyan tevékenység folytatására vagy olyan cselekedet végrehajtására, amely az Egyezményben foglalt jogok és szabadságok megsértésére vagy pedig az Egyezményben meghatározottnál nagyobb mértékű korlátozására irányul. Azonban az EJEB megítélése szerint a Vajnai-ügy nem tekinthető a 17. cikk alá tartozónak, mivel nem igazolható, hogy a vöröscsillag viselése az önkényuralmi csoportokat szolgáló totalitárius elnyomás igazolásának vagy

népszerűsítésének szándékával történt. A strasbourgi testület indokolásában kifejtette, hogy a vöröscsillag nem tekinthető kizárólag a kommunizmust reprezentáló jelképnek, mivel az továbbra is a nemzetközi munkásmozgalom, valamint egyes törvényes politikai pártok szimbóluma is. Ezért a vöröscsillag viselése nem jelenti feltétlenül az önkényuralmi eszmékkel való azonosulást. Ennek fényében úgy ítélte meg, hogy a Btk. 269/B. §-ában foglalt tiltás túlságosan széleskörű, mert olyan tevékenységekre és eszmékre is kiterjed, amelyek egyértelműen az Egyezmény 10. cikkének védelme alá esnek. Ezért kifogásolta, hogy a Btk. vitatott rendelkezése nem kívánja meg annak bizonyítását, hogy az önkényuralmi jelkép tényleges használata valóban önkényuralmi propagandának minősül-e. Az EJEB ezt az álláspontját később Fratanoló Magyarország elleni, valamint Fáber Magyarország elleni ügyében is megerősítette.

Az Alkotmánybíróság tehát ismételten, érdemben lefolytatta az önkényuralmi jelképek használata tényállás alkotmányossági vizsgálatát. A Testület ezúttal is arra az álláspontra helyezkedett, hogy a büntetőjogi fenyegetettség indokolt lehet, mert a XX. század szélsőséges politikai diktatúráihoz kötődő szimbólumokkal összefüggő magatartások egyrészt érzékenyen érinthetik, illetve sérthetik az emberi méltóságot, másrészt ellentétesek az Alaptörvényből levezethető alkotmányos értékrenddel. Ugyanakkor a büntetőjogi szabályozásnak kellően pontosnak, konkrétan és meghatározottnak kell lenni ahhoz, hogy az ne jelentsen aránytalan beavatkozást a véleménynyilvánítás szabadságába, illetve a tényállás a cél elérése érdekében a lehető legszűkebb körre vonatkozzon.

A Btk. támadott rendelkezése nem felel meg ennek a követelménynek. Túl tágra határozza meg a büntetendő magatartások körét, mert nem differenciál, hanem a jelképhasználatot általában rendeli büntetni, jóllehet a célzat, az elkövetési módozat vagy a kiváltott eredmény figyelembevétele az egyes szimbólumok esetében elengedhetetlen lehet. A jelképhasználat általános büntetendővé nyilvánítása ahhoz vezet, hogy olyan magatartások is büntetendők minősülnek, amelyek bűncselekménnyé nyilvánítása aránytalanul korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságát. Az Alkotmánybíróság áttekinthetetlen az önkényuralmi jelképek használatának rendes bírói gyakorlatát is, ami megerősítette, hogy a támadott jogszabályhely jogbiztonságot sértően tágra nyitja a jogalkalmazók döntési mozgásterét. Az elmentmondásos bírói gyakorlatot csak tovább fokozza az EJEB Vajnai-ügyben megfogalmazott jogértelmezése.

Mindezek alapján az Alkotmánybíróság arra a megállapítására jutott, hogy a Btk. önkényuralmi jelképek használatáról szóló rendelkezése sérti a jogállamiság elvét [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés], és ezen keresztül a véleménynyilvánítás szabadságát [Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdés]. Az Alaptörvénynek megfelelő új szabályozás kidolgozására megfelelő időt hagyva a Testület az alaptörvény-ellenesnek minősített rendelkezést nem azonnali hatállyal, hanem 2013. április 30-ával semmisítette meg.

A határozathoz több alkotmánybíró is párhuzamos indokolást csatolt. Bragyova András szerint a támadott tényállásban foglalt alapjog-korlátozás vizsgálata alapján kellett volna az alaptörvény-ellenességet megállapítani. A Btk. 269/B. §-a a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása. E korlátozás igazolhatóságának mércéje a szükségesség és arányosság. Ha az alapjog-korlátozás indoka elfogadható, a szükségesség tovább bontható a korlátozás alkotmányos indokára és a korlátozás alkalmaságára. Bragyova András szerint egyes radikálisan szélsőséges antidemokratikus szimbólumok esetében a tiltás szükségessége indokolható lehet. Azonban a korlátozás absztrakt szükségességének elfogadása mellett is, az egyes politikai szimbólumok tiltása a jelenlegi alakjában nem alkalmas alkotmányosan igazolható célja – az alkotmányos demokrácia fennmaradásához szükséges társadalmi konszenzus fenntartása – elérésére. Nem alkalmas, mert csak egyes felsorolt szimbólumok használatát bünteti, nem a jelentésüket. Bragyova András arra is rámutatott, hogy a Btk. vizsgált rendelkezése egyes esetekben nem csak a nagy nyilvánosság előtti terjesztést tiltja. A demokratikus alkotmányos berendezkedést a kisebb nyilvánosság előtti antidemokratikus szimbólumhasználat kevésbé veszélyezteti, így a nagy nyilvánosság előtt tiltható szimbólumok szűkebb körben való használatának korlátozása már aránytalan alapjog-korlátozás lenne.

Dienes-Oehm Egon alkotmánybíró párhuzamos indokolásában azt hangsúlyozta, hogy az Alkotmánybíróság a 14/2000. (V. 12.) AB határozatában az akkori Alkotmánnyal összhangban és a tényleges társadalmi helyzetnek megfelelően ítélte meg az önkényuralmi jelképek használatának tilalmát. Az alkotmányjogi panasz érdemi elbírálását az azóta felvetődő új körülmények tették szükségessé. Ilyen új körülménynek számít az EJEB hivatkozott határozatai mellett az a tény, hogy az ideiglenesnek szánt Alkotmányt felváltotta az Alaptörvény, ami egyúttal a jogállammá válás folyamatának befejezettségét is jelenti.

Kiss László alkotmánybíró a *pro futuro* hatályú megsemmisítéssel és a határozat indokolásával is egyetértett. Párhuzamos indokolásában azonban arra hívta fel a figyelmet, hogy a rendes bírói gyakorlat orientálása érdekében az indokolásban, mintegy alkotmányos követelményként kellett volna rögzíteni, hogy mikor igényel a tényállásszerű magatartás büntetőjogi beavatkozást. A szimbólumok használatával megvalósuló véleménynyilvánítás korlátozását ugyanis csak az emberi méltósághoz való jog, továbbá a köznyugalom és ezen keresztül az alkotmányos rend védelme tehetik szükségessé. Azonban csak esetről estre dönthető el, hogy a Btk. 269/B. §-ába foglalt tényállásszerű magatartás sérti-e az emberi méltósághoz való jogot, s oly mértékben sérti-e a köznyugalom, ami már az alkotmányos rend védelmét is szükségessé teszi. Az EJEB Vajnai-ügyben hozott ítéletéből is látható, hogy a valódi problémát önmagában nem a vöröscsillag használatának büntetőjogi tiltása, hanem annak az Egyezmény védelme alatt álló véleménynyilvánításokra történő alkalmazása okozta. Alkotmányos követelmény meghatározásával azonban biztosítható a büntetőjogi tiltás Egyezménnyel összhangban történő alkalmazása. Kiss László hangsúlyozta, hogy a *pro futuro* megsemmisítés alkalmat ad a jogalkotónak a megfelelő szabályozás kidolgozására, hiszen nem volna elfogadható, ha az emberi méltósághoz való jogot és az alkotmányos rendet sértő magatartások büntetőjogi szankció nélkül maradnának. A párhuzamos indokoláshoz Holló András alkotmánybíró is csatlakozott.

Pokol Béla alkotmánybíró párhuzamos indokolásában annak a véleményének adott hangot, hogy a megsemmisítést csak a véleménynyilvánítás szabadságának aránytalan korlátozásával lehetett volna megindokolni. A tiltás alkotmányosan csak akkor igazolható, ha a szimbólum használata az általa megjelenített önkényuralmi eszmével való azonosulás nyilvános hirdetését és ennek népszerűsítését jelenti. E célzatot a Btk. vizsgált tényállása azonban nem tartalmazza. Pokol Béla a többségi indokolás számos megállapításával vitába szállt. Nem értett egyet azzal a többségi megállapítással, miszerint az egyének alapjogvédelmi szintjére egyszer lefektetett mérce egy-egy alapjog vonatkozásában a későbbiekben már nem módosítható, és a társadalmi közösség fennállása érdekében sem csökkenthető. Megítélése szerint az „egyéni alapjogok soha nem csökkenthető szintje” mint elvi tétel ezzel áll szemben. Az Alaptörvény közösségi célokat és funkciókat a korábbi Alkotmányhoz képest fokozottabban középpontba állító törekvése fényében ez a korábbi individualista

tétel már nem tartható. Pokol Béla nem értett egyet azzal a megközelítéssel sem, amely a normakontroll-eljárásban a jogbiztonság sérelmét a rendes bíróságok ellentmondó jogalkalmazási gyakorlatával igazolja. Ezzel szerinte a bírósági rendszeren belüli folyamatos eltérések megoldását a büntető szakbíróságok és a felettük álló Kúria helyett az Alkotmánybíróság vállalja magára. Továbbá helytelenítette, hogy az Alkotmánybíróság nem az Alaptörvényre, hanem a korábbi gyakorlatára és az ebben deklarált „alkotmányos büntetőjogra” hivatkozással állapította meg az alaptörvény-ellenességet.

Paczolay Péter, az Alkotmánybíróság elnöke szintén alaptörvény-ellenesnek tartja az önkényuralmi jelképek használatát tiltó szabályt. Különvéleményt azért csatolt a határozathoz, mert szerinte az alaptörvény-ellenes rendelkezést a határozat kihirdetése napjával kellett volna megsemmisíteni, mert nincs a hatályban tartása mellett szóló alkotmányos indok. Paczolay Péter szerint a vizsgált jogszabályhely alkotmányosságát a véleménynyilvánítás szabadságával összefüggésben kell megítélni. Az Alkotmánybíróság már a 14/2000. (V. 12.) AB határozatában is eltért a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozására korábban meghatározott mércétől, amikor a szimbolikus beszéd e formájának tiltását alkotmányosnak ítélte annak ellenére, hogy a tényállás nem tartalmazza az erőszak veszélyének vagy egyéni jogok fenyegetettségének az uszításnál meglévő elemét. A 2000-ben meghozott határozat felülvizsgálatát nemcsak az EJEB döntése, hanem az alkotmánybírósági gyakorlat fejlődése is indokolja. Ugyanis több AB határozat megerősítette azt a gyakorlatot, miszerint nincs alkotmányos indoka az erőszakkal vagy egyéni jogok sérelmével nem fenyegető véleménynyilvánítás büntetőjogi korlátozásának.

Több alkotmánybíró azonban nem értett egyet az önkényuralmi jelképek használatát tiltó rendelkezés megsemmisítésével. Lenkovics Barnabás különvéleményében nyomatékosan rámutatott, hogy e jogszabályhely vizsgálatát az Alkotmánybíróság a többségi indoklásában is hivatkozott 14/2000. (V. 12.) AB határozatában elvégezte. „Ítélt dolognak” csak azért nem volt tekinthető az ügy, mert az Alkotmány helyébe az Alaptörvény lépett. A kettő közötti különbségre, az értékrendbeli hangsúlyeltolódások elemzésére azonban a határozat nem tért ki, holott ez alapján további, az Alaptörvényből kiolvasható érvekkel kiegészítve a korábban kifejtett álláspontot kellett volna fenntartani, és az indítványt elutasítani. Az Alaptörvény nagyobb súlyt adott „a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek méltósága” védelmének. A Nemzeti hitvallás kijelenti: „Valljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság.” Ahogyan az

„emberi lét” egyéni (individuális) és társadalmi (kiseb és nagyobb, lazább és szervezettebb) közösségi létformákra is értendő, úgy az egyes emberek méltósága is a közösségek méltóságává összegződik, és új jogi minőséget nyer. Ebben a szellemben hangsúlyozza az Alaptörvény Nemzeti hitvallása azt is, hogy „tagadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és kommunista diktatúrák uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését”. Ezzel a Btk. vizsgált rendelkezéseinek célja is nagyjából az, hogy a méltóságvédelem lett. Méltóságvédelmi alapon érvelve a vizsgált kérdés „ítélt dolog”-nak tekintendő. A különvéleményhez Balsai István és Szalay Péter alkotmánybíró is csatlakozott.

A határozathoz Szívós Mária alkotmánybíró is különvéleményt csatolt. Szerinte ebben az ügyben érdemi vizsgálat lefolytatásának sem lett volna helye, mert az indítványban felvetett alkotmányossági kérdések 14/2000. (V. 12.) AB határozatra tekintettel ítélt dolognak tekinthetők. Érdemi eljárás lefolytatását csak a jogszabályi környezet alapvető módosítása indokolhatná, ami jelen esetben nem áll fenn. Pusztán az EJEB döntése nem tekinthető olyan új körülménynek, amellyel az új érdemi eljárás szükségessége igazolható. Azonban az érdemi elbírálás eredménye is csak a panasz elutasítása lehetett volna. A büntető bíróságoknak ugyanis minden esetben vizsgálniuk kell a cselekmény veszélyességét a társadalomra, így az alkotmánybírák többsége által hiányolt mérlegelést ma is el kell végezniük a jogalkalmazóknak. A bírósági gyakorlatot vizsgálva az is megállapítható, hogy a jogalkalmazók megfelelően eleget tesznek e mérlegelési feladatuknak.

3046/2013. (II. 28.) AB HATÁROZAT

*Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés – jogállamiság elve
Alaptörvény XVI. cikk (2) bekezdés*

Az alapvető jogok biztosa a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Nkt.) kötelező óvodai részvétel korhatárának leszállítását, az iskolaérettség megállapítását meghatározó rendelkezéseinek normakontrollját kezdeményezte, továbbá indítványozta annak megállapítását, hogy az Nktv. hatályba léptető rendelkezései nem felelnek meg a jogállamiság elvéből fakadó kellő felkészülési idő követelményének. Az ügy előadó bírójá Lenkovics Barnabás volt.

A kellő felkészülési idő követelményének vizsgálata során az Alkotmánybíróság irányadónak tekintette a korábbi Alkotmány alapján kifejtett gyakorlatát, tekintettel arra, hogy az a jogállamiság klau-

zuláját a hatályos Alaptörvénnyel megegyezően tartalmazta. A Testület már a 7/1992. (I. 30) AB határozatában úgy foglalt állást, hogy az alkotmányellenesség csak a jogszabály alkalmazására való felkészülést szolgáló időtartam kirívó, a jogbiztonságot súlyosan veszélyeztető vagy sértő elmaradása, illetőleg hiánya miatt állapítható meg. Az Nkt-t 2011. december 29-én hirdették ki, és rendelkezései főszabályként 2012. szeptember 1-én léptek hatályba, az iskolafenntartói jogok állami átvétele pedig 2013. január 1-én valósult meg. Vizsgálatának eredményeként az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az Nkt. elsődlegesen intézményi vonzatú átalakításokról rendelkezik, miközben az oktatás kötelező biztosítására, annak igénybevételére és ingyenességére vonatkozó szabályok alapvető változást nem mutatnak. Így a rendelkezésre álló idő elegendő arra, hogy az érintettek a jogszabályi rendelkezéseket megismerjék. Ezért az Alkotmánybíróság a kellő felkészülési idő hiányára alapozott indítványozói kérelmet elutasította.

Az Nkt. alkotmányossági vizsgálat alá vont 8. § (2) bekezdése napi négy óra kötelező óvodai foglalkozáson való részvételt ír elő a harmadik életévét betöltött gyermekek számára. Az alapvető jogok biztosának érvelése szerint ez a rendelkezés sérti az Alaptörvény XVI. cikk (2) bekezdését, miszerint a szülőknek joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést. Emellett az ombudsman véleménye szerint a kötelező óvodai nevelés korhatárának leszállítása sérti a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án kelt egyezmény (továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény) 18. cikk (1) bekezdését is, ami elismeri a szülők felelősségét a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért. A normakontroll-eljárás során az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy az Alaptörvény XVI. cikke a szülő jogai mellett deklarálja a gyermeknek a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát is, valamint a szülőknek a kiskorú gyerekekről való gondoskodás, valamint a taníttatás kötelezettségét is rögzíti. Az Óvodai nevelés országos alapprogramja szerint az óvoda kiemelt feladata az anyanyelvi készségek, az életkornak megfelelő mozgásformák és viselkedés fejlesztése, a gyermekek testi, lelki, szellemi egészségének fejlesztése, a szocializáció, a művészeti nevelés, valamint az iskolai tanulmányokra való felkészítés. Az Alkotmánybíróság megítélése szerint e célok elérése indokoltá teszik az óvodai nevelést, ami a szülők jogainak szükséges korlátozásának tekinthető. A korhatár leszállítása és a konkrét óvoda megválasztásának korlátozása azonban valóban felveti az alapjog-korlátozás arányosságának

kérdését. Mivel azonban az Nkt. a gyermek öt éves koráig a szülő kérésére széles körben ad lehetőséget a kötelező óvodai nevelés alóli felmentésre, az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy az Nkt. szabályozása kiállja a szükséges és arányos jogkorlátozás próbáját.

Az Nkt. másik vizsgált rendelkezése, a 45. § (2) bekezdés a tankötelezettség kezdetét főszabályként arra az évre teszi, amelynek augusztus 31. napjáig a gyermek hatodik életévét betölti. Azonban a szülő kezdeményezésére egy szakértői bizottság döntése alapján lehetőséget ad hét és nyolcéves korban is az iskolakezdésre. Az alapvető jogok biztosa ezt a rendelkezést is a szülői jogok korlátozásaként értékelte. Ezzel szemben az Alkotmánybíróság úgy foglalt állást, hogy a gyermek iskolaérettségének megítélése elsősorban szakmai kérdés. Mivel az iskolaérettség vizsgálata eleve szülői kezdeményezésre indul, valamint az eljárás során figyelemmel kell lenni a szülők érveire és szempontjaira, az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy az Nkt. e rendelkezése sem valósít meg alaptörvény-ellenes jogkorlátozást.

Az Alkotmánybíróság tehát érdemi normakontroll-eljárás lefolytatását követően elutasította az alapvető jogok biztosának indítványát.

Balogh Elemér alkotmánybíró nem értett egyet az indítvány elutasításával. Különvéleményében kifejtett álláspontja szerint indokolt lett volna a kötelező óvodai nevelést előíró rendelkezés alaptörvényellenességének megállapítása és megsemmisítése. Alkotmányosan ugyanis nem igazolható, hogy miért a szülőnek kell kérelmeznie és bizonygatnia, hogy alkalmasabb hároméves gyermeke nevelésére, mint egy állami intézmény. Ezért az Nkt. támadott rendelkezése nincs összhangban a szülőknek az Alaptörvény XVI. cikkében biztosított, a gyermeknek adandó nevelés megválasztásának jogával, de a gyermek érdekeit sem veszi kellően figyelembe. Balogh Elemér arra is rámutatott, hogy az Nkt. arra sincs tekintettel, hogy még a hatályos jogszabályok is számos alternatívát kínálnak az óvodáskorú gyermekek nevelésére. Ráadásul a kifogásolt rendelkezés a családot középpontba állító Nemzeti hitvallással és az Alaptörvény L) cikkével sincs összhangban. A különvéleményhez Bragyova András alkotmánybíró is csatlakozott.

A határozathoz Paczolay Péter, az Alkotmánybíróság elnöke is különvéleményt fűzött. A többségi véleménytől eltérően nem találta a szülő nevelés megválasztásához való jogának igazolható és arányos korlátozásának a kötelező óvodai nevelés korhatárának leszállítását. Véleménye szerint elképzelhető, hogy egyes hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű családok esetén az intézményes

fejlesztés szélesebb lehetőséget biztosíthat a gyermek viselkedésének fejlesztésére és szocializációjára, mint a szülői otthon. Azonban semmiképp sem igazolt az, hogy a nem hátrányos helyzetű családok gyermekei esetén is erre a következtetésre lehet jutni. Sőt előfordulhat az, hogy egyes gyermekek esetén a szellemi-lelki fejlettségük, illetve más okok (koragyerekkori traumák, szülőhöz való erős kötődés stb.) miatt épp a kötelező óvodai részvétel lehet hátrányosabb, okozhat nagyobb törést, mint az otthoni megfelelő nevelés. Paczolay Péter véleménye szerint azokban az esetekben lenne indokolható a szülői jogok korlátozása, ahol ténylegesen igazolt, hogy a szülő – a gyermek jogaival és érdekeivel ellentétes módon eljárva – nem tudja biztosítani részére a megfelelő nevelést és társadalmi beilleszkedést.

IV/3411/2012. AB HATÁROZAT

Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdés – tisztességes eljáráshoz való jog
Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésében – védelemhez való jog

Egy indítványozó alkotmányjogi panaszt nyújtott be a Győri Törvényszék bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen elmarasztaló ítéletével szemben. A panasz alapja, hogy a nyomozást folytató rendőri szerv úgy fogantatosította a gyanúsított kihallgatását, hogy annak időpontjáról, valamint a fogva tartás helyéről nem értesítették a kirendelt védőt. Ennek ellenére az első és a másodfokú bíróság sem zárta ki a felvett gyanúsított vallomást a bizonyítékok sorából. Ezzel a panaszos szerint sérült a védelemhez való joga [Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésében] és ezzel összefüggésben a tisztességes eljáráshoz való joga [Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdés]. Az ügy előadó bírása Balsai István volt.

Mivel a 2011. december 31-éig hatályos Alkotmány 57. § (3) bekezdése az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdéséhez hasonlóan biztosította a védelemhez való jogot, az Alkotmánybíróság a korábbi gyakorlatát erre az ügyre is irányadónak tekintette. Eszerint a védelemhez fűződő jog magában foglalja a védő igénybevételéhez való jogot is. Ugyanakkor nem alkotmányos kötelezettség, hogy a védelem joga a büntetőeljárás egyes szakaszaiban azonos tartalommal és egységes részletszabályokkal érvényesüljön. Míg a bírósági tárgyalás megtartásának egyik akadálya a védő távolmaradása, addig az egyes nyomozati cselekményeknél csak a védő jelenlétének lehetőségét biztosítja a büntetőeljárás törvény (a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, további-

akban Be.) Ennek megfelelően önmagában a védő megjelenésének hiánya nem akadályozza a megalapozott gyanú közlését, a terhelt első és folytatódó kihallgatásainak fogantatosítását. A védői jelenlét lehetőségként történő szabályozásának ellensúlyozásaként a büntetőeljárás jog számos olyan garanciális rendelkezést tartalmaz, amely a védelem jogát igyekszik erősíteni. Ezek közé tartozik a Be. azon rendelkezése is, miszerint a kirendelt védőt tájékoztatni kell a terhelt fogva tartásának helyéről, valamint kihallgatásának tervezett helyéről és idejéről.

Az Alkotmánybíróság a panaszeljárás során megállapította, hogy az eljáró rendőri szerv a kirendelt védőt a kihallgatás időpontjáról és helyszínéről igazolható módon nem értesítette. Ezért a védő a kihallgatáson nem tudott jelen lenni. Az eljáró bíróságok nem fogadták el a panaszos azon érvelését, miszerint vallomását nem lehet bizonyítékként értékelni, mert azt a nyomozó hatóság az eljárási jogainak súlyos megsértésével szerezte be. A Győri Törvényszék ítéletének indokolásában kifejtette, hogy a nyomozó hatóság nem sértett lényeges eljárási szabályt, mert a terheltet eljárási jogaira (az ún. Miranda-szabályra) részletesen figyelmeztette. Felhívták a gyanúsított figyelmét arra is, hogy számára védőt rendeltek ki, aki azonban a kihallgatáson nem vesz részt. Ezért a törvényszék következtetése szerint nem lehet szó a védelemhez fűződő jog olyan súlyos fokú megsértéséről, amely a vallomás bizonyítékként történő értékelését kizárná.

A törvényszék érvelését az Alkotmánybíróság nem tartotta elfogadhatónak. Megítélése szerint mind a vallomás megtagadásának lehetőségére történő figyelmeztetés, mind a védő igénybevételéhez való jog hatékony érvényesítése olyan jelentős büntetőeljárás garanciák, amelyek az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésének védelmi körébe tartoznak. Éppen ezért a védői közreműködés hatékony biztosításának hiánya, csakúgy, mint a vallomás megtagadásának lehetőségére történő figyelmeztetés elmaradása, azzal a következménnyel jár, hogy a terhelti vallomás nem használható fel bizonyítékként. Az Alkotmánybíróság az eljárás során azt is észlelte, hogy a büntetőeljárások során számos esetben fordul elő, hogy a nyomozó hatóság az éjjeli órákban büntetőeljárásba vett és kihallgatott terhelt részére a kirendelt védőt telefax útján értesíti; úgy, hogy a védő nyilvánvalóan csak a következő munkanap reggeli óráiban, már a terhelti kihallgatás fogantatosítását követően értesül az eljárási cselekményről. Az így fogantatosított terhelti kihallgatások nem egyeztethetők össze az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésében foglalt védelemhez fűződő jog hatékony érvényesítésével.

Ezért az Alkotmánybíróság határozatának rendelkező részében kimondta, hogy alkotmányos követelmény a terhelt érdekében kirendelt védő igazolható módon történő tájékoztatása a terhelti kihallgatás helyéről és időpontjáról, oly módon, hogy a kirendelt védőnek lehetősége legyen az eljárási törvényben foglalt jogait gyakorolni és a terhelti kihallgatáson részt venni. Ilyen értesítés elmaradása esetén a terhelt vallomása bizonyítékként nem értékelhető.

E megállapítását követően az Alkotmánybíróságnak abban kellett állást foglalnia, hogy a panaszos elítélése a kifogásolt terhelti vallomáson alapult-e. A vizsgálat eredményeként megállapította, hogy a törvényszék elmarasztaló ítéletét nem e vallomásra alapozta. Ezért az Alkotmánybíróság a Győri Törvényszék ítéletének megsemmisítésére irányuló kérelmet elutasította.

Enyedi Krisztián